

**MAKROIQTISODIY BARQARORLIKKA ERISHISH YO‘LIDA INVESTITSION MUHITNI
IQTISODIY YANADA YAXSHILASH YO‘NALISHLARI****Mardanov Rahim G‘aybulla o‘g‘li**

Jizzax politexnika institut. O‘qituvchisi

Gmail: rahimmardanov9@gmail.com

Annotatsiya: Ushbu maqolada O‘zbekiston Respublikasi iqtisodiyotida makroiqtisodiy barqarorlikka erishish yo‘lida investitsion muhitni yanada yaxshilash uchun olib borilayotgan iqtisodiy islohotlar hamda ushbu olib borilayotgan islohotlarning samaralari, kelgusida mamlakat investitsion muhitini yanada yaxshilash uchun amalga oshirilishi lozim bo‘lgan iqtisodiy va huquqiy mexanizmlarni joriy etish taklif etilgan.

Kalit so‘zlar: investitsiya, makroiqtisodiyot, islohotlar, kodeks, qonun, qaror, farmon, arbitraj, tijorat, sud, investor.

Mamlakatimiz mustaqillikka erishgach, iqtisodiyot tarmoqlaridagi korxonalarining katta qismi asta-sekinlik bilan xususiy sektor boshqaruviga o‘tkazila boshlandi. Bu esa, davlat tasarrufida bo‘lgan, biroq iqtisodiy zarar ko‘rib faoliyat yuritib kelayotgan korxonalarni xususiylashtirish hisobiga faoliyatini qayta yo‘lga qo‘yish, boshqaruvning ilg‘or tajribalarini qo‘llash, salohiyatli kadrlar bilan ta‘minlash hamda xorijiy investitsiyalarni jalb etish orqali korxonalar faoliyatini modernizatsiya qilish imkonini yaratdi.

Xususiylashtirilgan korxonalar faoliyatini rivojlantirish maqsadida xorijiy investitsiyalarni jalb etish, investorlar faoliyatini huquqiy jihatdan kafolatlash maqsadida, mamlakatda qulay investitsion muhitni shakllantirishning dastlabki bosqichlari aynan mustaqillik davrlariga to‘g‘ri keladi. Mamlakat iqtisodiyotida makroiqtisodiy barqarorlikni ta‘minlash uchun investitsion muhitni yanada yaxshilashning keyingi bosqichlari, 2016-yillardan boshlanib, hozirga vaqtgacha bu boradagi ishlar davom ettirib kelinmoqda. Xususan, “O‘zbekiston Respublikasida investitsiya muhitini tubdan yaxshilash chora-tadbirlari to‘g‘risida”gi O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining 2018-yil 1-avgustdagi PF-5495- sonli Farmoniga asosan, mamlakatda to‘g‘ridan-to‘g‘ri investitsiyalarni jalb etish uchun eng qulay investitsiya muhitini shakllantirish maqsadida iqtisodiyotni liberallashtirish, davlat boshqaruvini isloh qilish, tadbirkorlik sub’ektlari faoliyatiga aralashuvni cheklash, litsenziyalash va ruxsat berish tartibtaomillarini qisqartirish va soddalashtirish, tovarlar (ishlar va xizmatlar)dan erkin foydalanishni ta‘minlash, shuningdek, hududlarda zarur infratuzilmani yaratish borasida keng ko‘lamli chora-tadbirlar amalga oshirilishi belgilab berildi. Mazkur farmonga asosan Mamlakatning investitsiyaviy jozibadorligini oshirish bo‘yicha 24 banddan iborat chora-tadbirlar dasturi ishlab chiqilib, amalga oshirish shakllari, bajarish muddatlari va mas‘ul ijrochilari biriktirildi [1]. Farmon ijrosi bo‘yicha amalga oshirilgan chora-tadbirlar natijasi mamlakat iqtisodiyotiga yo‘naltirilgan xorijiy investitsiyalar salmog‘ining oshishiga, investitsion muhitning yaxshilanishiga xizmat qildi. Jumladan, Prognozlashtirish va makroiqtisodiy tadqiqotlar instituti (PMTI) ekspertlarining 2017- 2022-yillarda to‘g‘ridan-to‘g‘ri xorijiy investitsiyalarni jalb qilishni rag‘batlantirish bo‘yicha O‘zbekistonda amalga oshirilgan ishlar va ularning natijasini tahliliga ko‘ra, mamlakatda faoliyat yuritayotgan erkin iqtisodiy

zonalar soni 2017-yil boshida 3 tani tashkil etgan bo‘lsa, 2022-yilga kelib, 22 taga yetdi. Ulardan 12 tasi sanoat, 6 tasi farmatsevtika, 2 tasi turizm, 2 tasi qishloq xo‘jaligiga ixtisoslashgan.

Qonunchilikdagi o‘zgarishlar va yaratilgan imkoniyatlar mamlakatdagi investitsiya muhitiga ijobiy ta‘sir ko‘rsatmoqda. Masalan, O‘zbekiston 2019-yilda ilk bora Iqtisodiy hamkorlik va taraqqiyot tashkiloti (IHTT) ning "To‘g‘ridan-to‘g‘ri xorijiy investitsiyalarni tartibga solish cheklovlari indeksi"ga kiritildi va ushbu indeksga ko‘ra, 2020-yilda jahonda 43-o‘rinni, Osiyo mintaqasida 7-o‘rinni qayd etdi. 2017-2022-yillarda O‘zbekiston xalqaro Iqtisodiy erkinlik indeksi umumiy reytingida o‘z o‘rnini 31 pog‘onaga yaxshilab, 148-o‘rindan 117-o‘ringa ko‘tarildi.

Mamlakatimizga kiritilayotgan to‘g‘ridanto‘g‘ri xorijiy investitsiyalar hajmi 2017-yilda 2,2 milliard AQSh dollarini tashkil etgan bo‘lsa, 2022-yil yakunida ushbu ko‘rsatkich 1,5 barobar ortib, 3,3 milliard AQSh dollariga yetdi [2]. mavzusidagi Respublika ilmiy-amaliy konferensiyasi 31 Rivojlangan mamlakatlar amaliyotini tahlil qilish shuni ko‘rsatadiki, investitsiya jalb qilmay turib, iqtisodiyotni yetarli darajada rivojlantirib bo‘lmaydi. Ana shuni e‘tiborga olib, mamlakatda investitsion muhitni shakllantirishga sharoit yaratish va uni tezlashtirish, rag‘batlantirish maqsadida davlatimizda bir qator qonunlar ishlab chiqilib, ular hayotga tadbiiq qilinmoqda. Bu borada "Investitsion faoliyat to‘g‘risida", "Chet el investitsiyalari to‘g‘risida", "Chet el investitorlar huquqlarining kafolatlari va ularni himoya qilish choralari to‘g‘risida" O‘zbekiston Respublikasining Qonunlari qabul qilindi va bu qonunlar hayot taqozosi bilan takomillashtirib borilmoqda.

Bugungi kunda respublikamizda xorijiy investitsiyalarni jalb qilish uchun qulay sharoitlar yaratilgan, bular eng avvalo, tadbirkorlikni huquqiy belgilab beradigan, xususiy mulkchilik va raqobatchilikni himoya qiladigan qonunlar bazasi yaratilganligi, investitsiya jarayonlarini qo‘llab-quvvatlovchi infratuzilmaning mavjudligi, siyosiy barqarorlik, qulay jug‘rofiy joylashuv, boy mineral xom-ashyo resurslari, shuningdek, agrosanoat sektorini rivojlantirish uchun keng imkoniyatlar borligi, eng muhimi, malakali mehnat resurslari hamda katta hajmdagi sotish bozori kabi omillarga ega ekanlikda yaqqol ko‘zga tashlanadi.

Xorijiy investitsiyalarni mamlakatimizga jalb etishning yana bir muhim omillaridan biri investorni o‘zi investitsiya kiritgan mamlakatida buzilgan huquqlarini tiklash, manfaatlarini himoya qilish bo‘yicha huquqiy mexanizmlarning yuqori darajada yo‘lga qo‘yilganligidir. Ma‘lumki O‘zbekiston Respublikasi ham ko‘p sonli mamlakatlar qatori 1992- yilda "Chet el mamlakatlari arbitraj qarorlarini e‘tirof etish va ijro etish to‘g‘risida"gi 1958-yil 10-iyundagi Nьyu-York Konventsiyasiga qo‘shilgan hamda ushbu konventsiyani ratifikatsiya qilgan [3].

Ushbu konventsiya shartlariga muvofiq, konventsiyani ratifikatsiya qilgan mamlakatlarning arbitraj qarorlari mamlakatimizda belgilangan protsessual qonunchilikka muvofiq ijro etilishi ta‘minlanadi, shuningdek bizning respublikamizda joylashgan arbitrajlarining ham qarorlari mazkur davlatlar hududida ijro etiladi. Xalqaro tijorat arbitraji nizolarni hal etishda mustaqilligi, nizoni ko‘rib chiquvchi arbitr (sud‘yalar) lar taraflar tomonidan tanlanishi, nizoni ko‘rib chiqish muddatining qisqaligi, nizoni ko‘rib chiqish bilan bog‘liq xarajatlarning kamchiqimligi hamda nizo faqat bitta instantsiyada ko‘rib chiqilishi investorlar faoliyatida tijorat nizolari yuzaga kelganda nizoni hal etish uchun aynan xalqaro tijorat arbitraj sudini tanlashiga sabab bo‘ladi.

2021-yil 16- fevralda qabul qilingan “Xalqaro tijorat arbitraji to‘g‘risida”gi O‘zbekiston Respublikasi Qonuni [4] mamlakatimizda xalqaro tijorat arbitrajlarining faoliyati sohasidagi munosabatlarni tartibga solish, arbitraj muhokamasini o‘tkazish, arbitraj nizolarini ko‘rib chiqish va qaror qabul qilish, arbitraj qarorlarini ijro etish bo‘yicha normalarni o‘z ichiga olib, Respublikamizda ham xalqaro tijorat arbitraji institutini huquqiy asosini yaratishning dastlabki bosqichini belgilab berdi. Endilikda mamlakatimizda xalqaro tijorat arbitraj sudlarini tashkil etish orqali, xorijiy investorlarni buziladigan huquq va manfaatlari hamda tijorat nizolarini boshqa davlatlarda joylashgan arbitraj sudlariga hal etish uchun topshirmasdan, aynan yurtimizdagi arbitraj sudlarida ko‘rib hal etilishini ta‘minlash bo‘yicha ishlarni amalga oshirishimiz zarur.

O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining 2023 yil uchun Oliy Majlisga murojaatnomasida ham mamlakatimizda xalqaro tijorat sudlarini tashkil etish bo‘yicha ham amaliy ishlar boshlanganligini takidlab O‘tgan edi [5]. Respublikamizda xalqaro tijorat arbitraj sudlarining tashkil etilishi iqtisodiyotning makroiqtisodiy barqarorligiga erishishida hamda investitsion muhitini yanada yaxshilanishida, chet el investorlarini mamlakatimizda investitsion huquq va erkinliklar to‘liq ta‘minlanganligi bois provardida iqtisodiyotga kiritiladigan investisiyalar miqdorining oshishisha xizmat qiladi. Chunki, yaqinda qabul qilinishi kutilayotgan yangi konstitusiyamiz loyihasining 67-moddasida ham, davlat qulay investisiyaviy va ishbilarmonlik muhitini ta‘minlashi ko‘zda tutilmoqda. Bu ham mamlakatda investitsion muhitni davlat tomonidan konstitutsiya darajasidagi oliy normativ xujjat asosida himoya qilinishiga hamda huquqiy jihatdan kafolatlanishiga zamin yaratadi [6].

Foydalanilgan adabiyotlar ro‘yxati:

1. “O‘zbekiston Respublikasida investisiya muhitini tubdan yaxshilash chora-tadbirlari to‘g‘risida”gi O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining 2018-yil 1-avgustdagi PF-5495-sonli Farmoni. www.lex.uz
2. 2017-2022-yillarda O‘zbekistonga kiritilgan to‘g‘ridan-to‘g‘ri xorijiy investisiyalar hajmi 1,5 barobar ortdi. Muallif: www.aniq.uz <https://aniq.uz/yangiliklar/2017-2022-yillarda-uzbekistonga-kiritilgantugridan-tugri-xorijiy-investisiyalar-hajmi-1-5-barobar-ortdi>
3. Xalqaro arbitraj sudlari qarorlarini tan olish va ijroga qaratishni tartibga soluvchi milliy qonunchilik deganda nima tushuniladi? Adliya vazirligi huzuridagi Huquqiy axborot bilan ta‘minlash markazi yetakchi “Milliy iqtisodiyotni jadal rivojlantirish va yuqori o‘shish sur‘atlarini ta‘minlash: muammolar va yechimlar” 32 maslahatchisi M.Ismatov https://andijon.adliya.uz/main/uz/interaktivnye-uslugi/sizningsavolingiz/title.php?ELEMENT_ID=19648
4. O‘zbekiston Respublikasining 16.02.2021 y. O‘RQ-674-son “Xalqaro tijorat arbitraji to‘g‘risida”gi Qonuni <https://lex.uz/docs/5294106>
5. O‘zbekiston Respublikasi Prezidenti Shavkat Mirziyoyevning 2023-yil uchun Murojaatnomasi. muallif: www.review.uz <https://review.uz/uz/post/ozbekiston-respublikasi-prezidenti-shavkat-mirziyoyevning-2023-yil-uchunmurojaatnomasi-toliq-matn>
6. Mening Konstitutsiyam sayti. <https://meningkonstitutsiyam.uz/uzc>

7. Otto, M., & Thornton, J. (2023). JAHON IQTISODIYOTI VA XALQARO MUNOSABATLAR. *QO‘QON UNIVERSITETI XABARNOMASI*, 216-219.
8. Mampurjonovich, U. T. (2022). WORLD ECONOMY AND INTERNATIONAL RELATIONS. ФГБОУ ВО «КАБАРДИНО-БАЛКАРСКИЙ ГОСУДАРСТВЕННЫЙ УНИВЕРСИТЕТ ИМ. ХМ БЕРБЕКОВА». КОЛЛЕДЖ ИНФОРМАЦИОННЫХ ТЕХНОЛОГИЙ И ЭКОНОМИКИ (РОССИЯ) ИСЛАМСКИЙ УНИВЕРСИТЕТСКИЙ КОЛЛЕДЖ ТАЗКИЯ, 142.
9. Mampurjonovich, U. T. (2023). JAHON IQTISODIYOTIDA YANGI INDUSTRIAL DAVLATLARNING TUTGAN O‘RNI. *QO‘QON UNIVERSITETI XABARNOMASI*, 344-345.
10. Umarov Toxirjon Mampurjonovich. (2024). ERKIN IQTISODIY ZONALARDA TADBIRKORLIK FAOLIYATIGA INNOVATSIYALAR VA INVESTITSIYALARNI RAG‘BATLANTIRISHDA KLASTER YONDASHUVINING O‘RNI. *INTERNATIONAL CONFERENCE OF NATURAL AND SOCIAL-HUMANITARIAN SCIENCES*, 1(1), 156–167. Retrieved from <https://universalconference.us/universalconference/index.php/ICNSHS/article/view/277>